

EUROPEJSKA INTEGRACJA WALUTOWA DO KOŃCA LAT 70.

Za dwa lata rozpocznie się trzeci - końcowy etap tworzenia unii gospodarczej i walutowej - EMU (*economic and monetary union*). W ten sposób zostanie urzeczywistniona idea, do której już wcześniej kilkakrotnie odnosili się entuzjaści integracji europejskiej. Z różnych przyczyn poprzednich pomysłów nie udało się wprowadzić w życie. Według niektórych ocen niepowodzenia te wynikały przede wszystkim ze zbytowego koncentrowania się na tzw. integracji negatywnej polegającej jedynie na znoszeniu istniejących przeszkód w przechodzeniu na kolejny etap procesu integracji. Dopiero integracja pozytywna koncentrująca się na tworzeniu wspólnej polityki i rozwiązań instytucjonalnych mogła przynieść oczekiwane efekty. Wymagało to także odpowiedniej zmiany Traktatów założycielskich Wspólnot Europejskich. Dopiero Traktat z Maastricht o Unii Europejskiej stworzył podwaliny dla procesu budowy EMU, w którym obecnie uczestniczy Piętnastka. Warto więc w kolejnych artykułach na łamach naszego Biuletynu prześledzić okres poprzedzający dzisiejszy i jutrzejszy etap integracji walutowej.

Tuż po II wojnie światowej (19 września 1946 r.) została przedstawiona koncepcja powołania **Federacji Europejskiej** (tzw. Stanów Zjednoczonych Europy) autorstwa Winstona Churchilla¹. Polityczną przesłanką utworzenia Federacji było zapewnienie pokoju w Europie i zapobieganie wybuchowi ewentualnego konfliktu zbrojnego. Na uwagę zasługuje kontekst i cel ekonomiczny wspomnianej idei. W ramach Federacji Europejskiej miała funkcjonować tylko jedna waluta, która byłaby emitowana przez wspólny bank centralny. Oznaczało to początek obecnie realizowanych planów unii walutowej, której postanowienia wymagają zrzeczenia się uprawnień poszczególnych państw do prowadzenia suwerennej polityki pieniężnej. Założono już wówczas istnienie różnych organów, które realizowałyby jednolitą politykę w pozostałych dziedzinach ekonomicznych.

Propozycja ta upadła, gdyż, jak się wydaje, po zakończeniu wojny i uzyskaniu niepodległości przez wiele państw, żadne z nich nie chciało natychmiast rezygnować

¹ L.Oręziak: Perspektywy realizacji unii gospodarczej i walutowej do 2000 roku. Implikacje dla Polski, "Nowa Europa", 14.02.1996.

ze swojej suwerenności. Po II wojnie światowej kraje Europy Zachodniej zaczęły jednak odczuwać ograniczenia w obrotach handlowych, wynikające ze stosowania dwustronnych umów płatniczych.

We wrześniu 1952 r. utworzona została **Europejska Unia Płatnicza** (EUP), której uczestnikami były kraje członkowskie Europejskiej Organizacji Współpracy Gospodarczej (*Organization for European Economic Cooperation*). EUP istniała do 1958 r., czyli do czasu wprowadzenia wymiennalności walut przez kraje członkowskie. Jej założeniem było stworzenie mechanizmu rozliczeń wielostronnych w sytuacji ograniczeń dewizowych stosowanych przez kraje europejskie. Sukcesem Unii było zniesienie ograniczeń w płatnościach bieżących. Dzięki udzielonej pomocy finansowej przez Stany Zjednoczone w ramach planu Marshalla, której celem było kredytowanie niedoborów płatniczych krajów deficytowych², EUP stanowiła przykład integracji walutowej krajów mających specyficzne trudności gospodarcze po II wojnie światowej.

EUP każdemu państwu członkowskiemu dawała możliwość utrzymywania rachunku wyrażonego w jednostkach rozrachunkowych równych dolarowi i ustalonej kwoty udziałowej, do wysokości której mógł się on zadłużać lub posiadać należności. Co miesiąc bank centralny każdego kraju podawał do wiadomości Banku Rozrachunków Międzynarodowych saldo rozliczeń w obrotach z bankami poszczególnych krajów EUP. Działalność Unii wywarła pozytywny wpływ na stan bilansów płatniczych krajów członkowskich, gdyż spowodowała³:

- możliwość zadłużania się członków Unii do wysokości zdeponowanych kwot, co stanowiło pomoc finansową dla tych krajów, które były w przejściowych trudnościach bilansu płatniczego;
- powstanie bodźców skłaniających kraje do podejmowania wysiłków w kierunku przywracania równowagi bilansu płatniczego.

Europejską Unię Płatniczą zastąpił w późniejszym okresie **Europejski Układ Walutowy** (EUW), podpisany 5 sierpnia 1955 roku. Swoją działalność rozpoczął 18 grudnia 1955 r. i istniał do 1972 roku. W skład EUW wchodziły państwa Organizacji Współpracy i Rozwoju Gospodarczego, z wyjątkiem Finlandii, Japonii, Kanady i Stanów Zjednoczonych. Do jego głównych zadań należało⁴:

- utrzymanie i umacnianie swobodnej wymiennalności walut państw członkowskich,
- zacieśnienie współpracy walutowej w ramach Układu,
- utrzymywanie wartości walut państw członkowskich w określonym stosunku do dolara lub złota.

Na mocy Europejskiego Układu Walutowego powołano do życia:

- **Fundusz Europejski** - źródło krótkoterminowych pożyczek dla krajów o przejściowych trudnościach w zrównoważeniu bilansu płatniczego;
- **Wielostronny System Rozliczeń** - instytucję rozliczającą salda bilateralne w trybie wielostronnym.

W tym samym czasie część państw europejskich zdecydowała się na kontynuację prac nad integracją europejską, ale w nieco węższym zakresie - wyłącznie ekonomicznym. Wyrazem pragmatycznego podejścia było utworzenie w 1951 r. Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS), a następnie w 1957 r. Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (Euratom).

W kwestii unii gospodarczej i walutowej Traktat Rzymski, ustanawiający EWG, nie wnosił właściwie konkretnych rozwiązań. Przewidywał on jedynie koordynację wewnętrzną i zewnętrzną polityki walutowej. Cztery artykuły Traktatu Rzymskiego zawierały postanowienia w sprawie osiągania narodowych celów polityki walutowej, które nie wychodziły poza ramy określone zasadami Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW). Dotyczyły one:

- polityki równoważenia bilansu płatniczego (Artykuł 104);
- swobody cyrkulacji kapitału (Artykuł 106);
- pomocy dla krajów deficytowych (Artykuł 108);
- polityki kursu walutowego (Artykuł 107).

W obliczu tak szeroko nakreślonych celów i zamierzeń Traktat zakładał utworzenie kilku komitetów zajmujących się koordynacją różnych elementów polityki ekonomicznej i walutowej. Dla wsparcia koordynacji polityk krajów członkowskich w dziedzinie monetarnej utworzono **Komitet Walutowy**, przyznając mu status ciała o charakterze doradczym⁵. Składał się on z przedstawicieli rządów, banków narodowych oraz Komisji Europejskiej, a jego podstawowym zadaniem było analizowanie rozwoju sytuacji pieniężnej, finansowej i bilansu

² G.Nosiadek: Międzynarodowy System Walutowy, (w) Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze, pod. red. A.Budnikowski, E.Kawecka-Wyrzykowska, PWE, Warszawa 1996.

³ S.Rączkowski: Międzynarodowe stosunki finansowe, PWE, Warszawa 1984, s. 350.

⁴ E.Chrabonszczewska: Europejski System Walutowy. Instrumenty polityki monetarnej, SGH, Studia Finansowo-Bankowe, Poltext, Warszawa 1992, s. 14.

⁵ Oprócz Komitetu Walutowego dla zapewnienia sprawnego funkcjonowania polityki makroekonomicznej, utworzony został w 1960 r. koordynacyjny Komitet ds. Krótkookresowych Trendów Gospodarczych. W 1964 r. powstał Komitet Polityki Budżetowej oraz Komitet ds. Średniookresowej Polityki Gospodarczej. W skład wszystkich tych grup weszli przedstawiciele krajów członkowskich Wspólnot oraz Komisji Europejskiej. Trzy Komitety zostały w okresie późniejszym połączone w nowy Komitet ds. Polityki Gospodarczej, co miało na celu wzmocnienie koordynacji różnych aspektów polityki gospodarczej, włączając w to również sprawy walutowe.

placniczego krajów członkowskich, jak również międzynarodowego systemu płatności. Komitet przekazywał regularnie swoje wnioski i sugestie działaniom Komisji Europejskiej oraz Radzie Ministrów WE.

Na początku lat 60. kontynuowano prace na rzecz unii monetarnej. W 1962 r. zostało opublikowane tzw. **Memorandum Marjolina** mówiące o powołaniu **Komitetu Gubernatorów** jako ciała koordynującego politykę walutową krajów członkowskich WE. Składał się on z przedstawicieli banków centralnych państw członkowskich, co pozwalało uniezależnić jego decyzje od rządów poszczególnych krajów. Grupa ta spotykała się regularnie w Bazylei (siedzibie Banku Rozliczeń Międzynarodowych) i zajmowała się głównie problemami związanymi z kredytami i rynkami walutowymi.

W 1968 r. ówczesny wiceprzewodniczący Komisji Europejskiej **R. Barre** przedstawił **plan harmonizacji polityki gospodarczej i walutowej szóstki krajów-członków WE**. Państwa te postanowiły wzmocnić swoje więzi walutowe w celu przeciwstawienia się dominacji słabego dolara⁶. Wspomniana sytuacja ściśle była związana z kryzysem walutowym, którego następstwem był upadek systemu z Bretton Woods⁷.

W pierwszym planie Barre'a zakładano konieczność koordynacji polityki walutowej, jednakże zakres działań mieścił się w ramach istniejącego systemu współpracy walutowej. Przewidywał on również system pomocy krótko- i średnioterminowej w ramach WE krajom mającym trudności z utrzymaniem kursu własnej waluty, a także system konsultacji w przypadku powstania sytuacji kryzysowych. Zwrócono przy tym uwagę na konieczność konwergencji polityki gospodarczej, gdyż tylko ona, według tego raportu, mogła stanowić podstawę współpracy walutowej.

Natomiast drugi plan Barre'a zakładał utworzenie wewnątrz WE obszaru gospodarczego, na którym odbywałaby się swobodny obrót towarów, siły roboczej i kapitału, oraz stworzenie zorganizowanego obszaru gospodarczego i walutowego. W planie tym rozwinięto również postulaty zawarte już w pierwszej wersji, a zwłaszcza tezy o stabilnych kursach walutowych i formach pomocy finansowej w przypadku zbyt dużych wahań kursów. Były to podstawy do utworzenia ściślejszej międzynarodowej współpracy gospodarczej.

W czasie szczytu w Hadze w dniach 1-2 grudnia 1969 r. szefowie rządów krajów WE wyrazili zgodę na utworzenie unii gospodarczej i walutowej⁸. W następ-

stwie wspomnianych uzgodnień w marcu 1970 r. Rada zleciła Komisji przygotowanie propozycji realizacji procesu budowania unii walutowej. Efektem tych decyzji było powołanie grupy ekspertów pod przewodnictwem premiera Luksemburga Pierre'a Wernera. **Komitet Wernera** przygotował i przedstawił już w październiku 1979 r. opracowanie w sprawie stopniowego urzeczywistniania unii gospodarczo-walutowej pt. *Wieloetapowa realizacja Unii Gospodarczej i Walutowej Wspólnoty*⁹. Dokument ten został przyjęty przez Radę w 1971 r. w formie deklaracji państw członkowskich o chęci utworzenia w przyszłości unii gospodarczej i walutowej.

P. Werner wysunął kilka postulatów dotyczących powołania unii gospodarczej i walutowej. Do najważniejszych z nich należały¹⁰:

- kształtowanie polityki koniunkturalnej na szczeblu Wspólnoty;
- nadanie budżetowi Wspólnoty większej rangi;
- uprzednia harmonizacja podatków w celu zniesienia istniejących przeszkód podatkowych, które utrudniały wymianę handlową między krajami członkowskimi;
- liberalizacja obrotów kapitałowych;
- harmonizacja i poprawa efektywności polityki regionalnej;
- wzmocnienie instytucji wspólnotowych, a zwłaszcza wyposażenie ich w szersze kompetencje.

Raport Wernera proponował realizację **Europejskiej Unii Walutowej** w kilku etapach, aż do zakończenia procesu w 1980 roku. Pierwszy etap obejmujący lata 1971-1973, polegać miał na doprowadzeniu do koordynacji i harmonizacji polityki gospodarczej, a drugi - do jej ujednoczenia i scentralizowania w formie podejmowania wspólnych decyzji w następstwie przekazania odpowiedzialności władz narodowych organom Wspólnot. W kompetencjach organów WE miały znaleźć się szczegółowe sprawy polityki pieniężno-walutowej, budżetowej, strukturalnej i regionalnej. Docelowo proponowano również utworzenie wspólnego systemu banków centralnych.

W kwestiach szczegółowych plan Wernera przewidywał zmniejszenie wahań kursowych oraz interwencje przeprowadzane we wspólnej walucie. W dziedzinie polityki walutowej zakładano:

- utworzenie wspólnej waluty lub wprowadzenie całkowitej wymiennalności walut europejskich po stałym kursie;
- centralizację polityki walutowej i kreacji waluty;

trzebę harmonizacji polityki gospodarczej i powołanie funduszu europejskiego, za pośrednictwem którego można by transferować część rezerw walutowych krajów członkowskich. Szerzej na ten temat: A. Komar: *Europejska unia walutowa*, PWE, Warszawa 1993, s. 16.

⁹ A. Molle: *Ekonomia integracji europejskiej. Teoria, praktyka, polityka*, Fundacja Gospodarcza NSZZ Solidarność, Gdańsk 1995 r., s. 403.

¹⁰ A. Komar: *Europejska unia walutowa... op.cit.*, s. 18.

⁶ E. Chrabonszczewska: *Europejski System Walutowy... op.cit.*, s. 15.

⁷ Patrz przypis 12.

⁸ W trakcie tego spotkania ówczesny kanclerz RFN Willy Brandt zgłosił propozycję powołania unii gospodarczo-walutowej. Brandt, w swojej propozycji kładł nacisk na po-

